

1. НАУКА – ПРАКТИЦІ

Світлана Юріївна Рудницька,

доктор психологічних наук,
в. о. заступника директора з наукової роботи
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

УДК 159.9

ПРОБЛЕМА САМОПРОЕКТУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ: ПСИХОЛОГО-ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПІДХІД

В статті раскрыты возможности применения психолого-герменевтического подхода к проблемам самопроектирования личности. Определены методологические координаты изучения дискурсивного, нарративного самопроектирования. Показано, что способность личности к самопроектированию определяет ее возможности интерпретировать и осмысливать свой жизненный и личный опыт, что осуществляется путем погружения в социокультурное дискурсивное пространство и созданием собственного смыслового поля.

Ключевые слова: психолого-герменевтический подход, самопроектирование личности, дискурс, нарратив, проект, сюжет.

The article deals with the possibilities of applying psychological and hermeneutic approach to the issue of personality's self-designing. Methodological coordinates of study of discourse, in particular, narrative self-designing are defined. It is shown that the personality's ability to self-designing is determined by his abilities to interpret and comprehend his life and personal experience, which is accomplished by immersion into a sociocultural discursive space and by creation of his own semantic field.

Key words: psychological and hermeneutic approach, personality's self-designing, discourse, narrative, design, plot.

Наукова рефлексія сучасного світу з його надзвичайно складними соціокультурними процесами охоплена різноманітним проблем теоретико-методологічного характеру. Це зумовило пошук нового понятійного апарату та методологічного інструментарію. Упродовж останніх десятиліть ХХ ст. методологія наукового пізнання зазнала низки «поворотів» (антропологічний, онтологічний, герменевтичний, лінгвістичний, іконічний, прагматичний), які істотно змінили її зміст, виокремили чимало нових проблем, змінили акценти наукових дослідницьких стратегій і задали нові орієнтири вивчення вже наявних проблем. Осмислення і розроблення актуальних проблем у психологічній науці почали здійснювати на принципово нових постнекласичних засадах.

Постнекласична раціональність може бути проартикульована як сучасний етап розвитку психологічної науки, що характеризується критичним самоосмисленням, міждисциплінарністю дискурсу, переходом від предметів до проблем, мережевим принципом організації знання і герменевтичною спрямованістю досліджень (М. Гусельцева). Її вихідний принцип –

методологічний плюралізм, що полягає в переході від протистояння різних теорій до визначення їхніх точок дотику і зон релевантності.

Постнекласичний вектор спричинив кардинальні зміни сучасної психології: на сьогодні в її предметній сфері простежується тенденція розуміння особистості як складної відкритої системи, що самоорганізується. Спостерігається тенденція переміщення вектора наукової рефлексії з проблем природи особистості на задачі розроблення стратегій і способів її саморозвитку, самоконструювання та самопроектування.

У сучасній науці поняття проектування все частіше розглядають як особливий вид мислєдєяльності (О. Анісімов, Д. Генісаретський, В. Розін, Г. Щєдровицький, П. Щєдровицький та ін.), а психологічна література за останні десятиліття збагатилася низкою термінів: майбутнєтворення (О. Суббетто), автопроектування (Г. Тульчинський), самофутурування (Н. Глуханюк), самопроектування (В. Клейман, О. Сапогова, М. Смутьсон, Н. Чепелева, О. Щєсливцев, М. Щукіна та ін.).

Проте визначення психологічних основ процесу самопроєктування, розуміння специфіки його смислових і формальних характеристик дотепер перебувають на периферії наукових досліджень. Це стає перешкодою для розроблення ефективних соціально-психологічних практик і технологій саморозвитку особистості.

Метою статті є визначення сутності та змісту процесу самопроєктування особистості в межах психолого-герменевтичного підходу.

Психологічна герменевтика спирається на методологічні положення конструктивізму, що декларують ідеї репрезентації навколишнього світу крізь призму культурних артефактів, зразків, моделей, схем тощо. Окрім ідей конструктивізму базис психологічної герменевтики становлять положення постмодернізму про інтерпретацію життя як тексту, який може запозичуватись та/або породжуватись людиною, дописуватись і переписуватись упродовж її життя.

Так, Н. Чепелева осмислює психологічну герменевтику як напрям досліджень, що вивчає психологічні аспекти проблеми розуміння та інтерпретації реальності, зокрема психічної реальності людини, її особистого досвіду, який закарбовується в різного роду текстах. Основними її поняттями є поняття «досвід», «розуміння», «інтерпретація», «текст» [9].

Отже, звернення до герменевтичної парадигми (М. Гайдегер, Г.-Г. Гадамер, К. Герген, В. Дільтей, П. Рікер, М. Смульсон, Т. Титаренко, Н. Чепелева), яка дає змогу розглядати відтворення соціокультурного досвіду особистості через взаємодію з текстами культури. На нашу думку, це уможливорює інтерпретацію самопроєктування особистості як комплекс соціально-психологічних практик конструювання і відтворення особистістю власних ідентичностей, які базуються на присвоєнні суб'єктом заданих культурою і суспільством стратегій і норм самоорганізації.

Згідно з підходом М. Смульсон, самопроєктування становить самостійний вид інтелектуальної діяльності та може розглядатись як безперервний процес, що забезпечує перманентний саморозвиток особистості [15].

Самопроєктування доцільно проблематизувати як здатність особистості діяти, на засадах власного задуму щодо свого майбутнього (життєвого проєкту) та власної особистості (особистісного проєкту), що становить одну з провідних детермінант життєздійснень та самоздійснень особистості.

Відповідно до концепції Н. Чепелевої, самопроєктування базується на інтерпретації та осмисленні соціокультурного й особистого досвіду за допомогою занурення в соціокультурний дискурсивний простір та створення власного смислового простору, що постає вагомим чинником розвитку особистості. На думку автора, особистісний проєкт передбачає: 1) створення «задуму себе», тобто конструювання «Я-можливого» («Я-бажаного», «Я-ідеального»); 2) створення схеми або сюжету подальшого життя і себе у ньому; 3) реалізацію цього задуму за

допомогою вибудовування бажаної, передбачуваної ідеальної історії власного життя або плану, за яким втілюватиметься задум, а також конструювання власної ідентичності, адекватної власному задуму. Проєкт базується на соціокультурних зразках, а також на наявній в особистості концепції себе і свого життя, що, з одного боку, задає зміст проєкту, з іншого – вибудовує обмеження задуму та можливостей його реалізації [10].

Зокрема Н. Чепелева визначає основні етапи особистісного самопроєктування: 1) вибудовування протопроєкту як задуму себе бажаного на основі осмислення особистого досвіду та вимог соціуму; 2) створення проєкту-орієнтиру, що здійснюється завдяки аналізу варіантів себе бажаного та відкиданню альтернативних проєктів; 3) проєктування подій, які сприятимуть реалізації власного задуму (подієвий проєкт); 4) вибудовування сюжету майбутнього життя, який сприятиме реалізації особистого задуму (життєвий проєкт); 5) створення проєкту реалізації життєвого проєкту на основі особистісних трансформацій залежно від внутрішніх та зовнішніх смислових реалій (проєкт зміни особистісних характеристик) [10].

Серед чинників формування здатності до самопроєктування О. Зазимко виокремлює:

- розширення контекстуальності проєкту особистості (прийняття та емансипація);
- осягнення смислів самовизначення (соціально-го та особистісного: часове майбутнє – смислове майбутнє – позачасове, вірогіднісно-значуще);
- осягнення етики відповідальності (свобода вибору – свобода особистості – свобода буття (переконання));
- перспективна орієнтованість індивідуального досвіду (від можливостей до реальності – від реального до можливого – можливе є суб'єктивною реальністю);
- особливості збагачення просторово-часової розмірності досвіду [10].

У процесі самопроєктування відбувається розширення смислових контекстів і створення нових контекстів життя людини. Відкритість новому досвіду задає нові вектори розвитку особистості. Отже, метою самопроєктування є формування особистісного проєкту розвитку, що передбачає створення життєвої стратегії, а також опанування способами та засобами особистісного розвитку та втілення їх як у особистісному проєкті, так і в проєкті власного життя. Таким чином, проєкт стає базисним центром смислотворення, що надає можливість вибудовувати життєві стратегії та програми особистісного розвитку та втілювати їх у життєвих практиках.

Умовою генерації нових смислів у процесі самопроєктування особистості виступають як узагальнення емпіричного індивідуального досвіду особистості, так і засвоєні ззовні «готові» соціокультурні концепти, що мають міфологічну природу. Формування проєкту частково базується на переробленому власному досвіді, а частково – на міфології. На думку Д. Леонтьєва,

«перше є продуктом переробки буття-в-світі й визначається їм, друге завжди в певному значенні передує буттю і становить підґрунтя для нього» [5].

Проектування неминує породжує розширення символічного простору особистості, смислове ущільнення її часової перспективи. Умовою генерації нових смислів під час самопроектування стає мрія, яка може бути як зафіксованою, закарбованою в дискурсі, так і залишатися у вигляді інтенціональних переживань особистості. Мрія – це прообраз (те, що слугує зразком, образом майбутнього – ідеал, приклад, модель, спосіб досягнення) мети, тому що смисл, ідея, носієм якої є мрія, може призвести до подальших практичних перетворень як зовнішньої реальності, так і внутрішнього простору особистості. У мріях відбувається взаємне проникнення минулого, теперішнього та майбутнього тощо.

У руслі зазначеної проблеми, значний інтерес становить концепція І. Мелік-Гайказян щодо двох сторін мрії: міф та утопію, де утопію розуміють як мрію про краще майбутнє, а міф – як мрію про минуле [7]. Цих думок у своїх дослідженнях дотримується і Н. Лук'янова [8]. Минуле певною мірою виникає з майбутнього, «зволікає сьогодення», спрямованість на минуле в цьому контексті означає «пожвавлення» міфу. Утопії та міфи містять трактування колективної мрії, у межах якої людина повинна зрозуміти власне призначення і способи його досягнення [4].

Вибір мрії – це подія, що розділяє минуле й майбутнє, та є «стрибком» із потенційності в актуальність. Екзистенцію вибору задають «як присутність людини зі світом і з собою», як відкрити можливість, що створює засади «первинного життєзначущого смислотворення, самовизначення, самовибудовування та самоздійснення людини в світі» [17]. Семантика вибору в цьому контексті є іманентною самому існуванню людини, оскільки саме в зазначений момент формується спрямованість вектора мрії як прообразу мети на минуле й/або майбутнє. Причому спрямованість мрії на минуле зумовлена гносеологічною «перевагою» міфу, що полягає в цілісності картини світу, яку він породжує. У процесі самопроектування міф завдяки первинній символізації життєвого простору, що розширюється, стає основою створення нового смислового універсуму особистості. Міфологічні ресурси самопроектування базуються на здатності людини пізнавати світ за допомогою символічних форм.

Людина сама є творцем часу (М. Гайдеггер), оскільки сьогодення та майбутнє (а, як наслідок, і минуле) детерміновані його планами і поведінкою (вчинками, діями), тобто процесом вибору. На рівні індивідуальної свідомості «образ минулого» – це сучасне уявлення про те, що колись мало місце в житті людини, «образ майбутнього» – уявлення про те, чого ніколи ще не було в її житті. У цьому сенсі, «образ майбутнього» здатен більше розповісти нам про сьогодення та минуле людини, ніж «образ минулого». Відмінності між «образом майбутнього» і майбутнім є більш очевидними, ніж між «образом минулого» і

самим минулим. Інакше кажучи, «образ минулого» певною мірою завжди міфологізується. Людині властива довіра до минулого, орієнтація на нього. Якщо запропонувати індивідові прийняти певне рішення, яке вже було укорінене в його минулому досвіді, то він скоріше за все буде схильний прийняти його.

Так, О. Сапогова підкреслює, що в процесі руху до загальнозначущих буттєвих універсалій індивід поступово стає «людиною вічності», його «екзистенціальні очікування згладжуються й навіть знімають трагізм наявного буття. «Динамічним аспектом індивідуальної міфології є процеси самопроектування, що дають змогу постійно «добудовувати» власну онтологію в тому напрямі, у якому вона в цей момент життя здається особистості істинною, правильною, гідною, що відповідає її внутрішнім канонам і нормативам» [11].

Одним із провідних способів розвитку особистості полягає в зануренні її в дискурсивний соціокультурний простір. Н. Арутюнова визначає дискурс як зв'язаний текст у комплексі з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психологічними й іншими факторами; текст, який розглядають в подієвому аспекті; мовлення, що розуміють як цілеспрямовану соціальну дію; компонент, який бере участь у взаємодії людини та механізмів їхньої свідомості (когнітивних процесів) [1]. У межах психологічної моделі дискурс розглядають як образ мовленнєвого конституювання суб'єкта, всеосяжний репрезентант його особистісного досвіду.

Невід'ємною характеристикою процесу самопроектування є дискурсивність і дискурсогенність. Дискурсивність тут постає найважливішою складовою комунікативних процесів, у надрах яких відбувається відтворення соціокультурного та особистісного досвіду: породження, акумуляція, взаємопроникнення, трансформація, трансляція й ретрансляція широкого спектру соціокультурних і особистісних текстів. Виокремлюючи дискурсогенність процесу самопроектування, ми прагнемо підкреслити той факт, що ситуація опосередкованої комунікації неминує породжує різного роду дискурси, які в процесі взаємодії (зіткнення, перетинання, накладення, поглинання, об'єднання тощо) відображають численні соціально-психологічні інтенції, потреби, мотиви, настановлення, наміри, очікування, передбачення та ін.

Дискурсивні способи проектування можуть втілюватись як у тезаурусній, так і в наративній формах [3], а їхні закарбування, відповідно, можуть здобувати різні конфігурації: від концептів, планів, стислих схем (під час тезаурусного самопроектування) до розгорнутих сюжетів (за наративного).

У межах психолого-герменевтичного підходу нарратив тлумачать як замкнену оповідальну структуру, що надає життєвим подіям послідовності та завершеності, що організує їх у хронологічному або іншому порядку. Наратив становить певну культурну рамку (фрейм), у яку людина «вміщує» реальні події, для того, щоб зрозуміти їх, осмислити, долучити до особистісного досвіду за допомогою розповіді або історії.

Наратив, що укорінений у певній дискурсивній ситуації, становить не лише результат, а й саму модель для наступних відтворень, наративні межі яких визначаються комунікативними стратегіями суб'єктів, які беруть участь у цій ситуації. Отже, актуальною проблемою, що потребує розв'язання, постає проблема взаємодії між оповіданням і соціокультурним контекстом, проблема «входження» наративу в життєву практику.

Наративні практики самопроєктування, що ставлять завдання щодо перетворення концептів у технології конструювання соціальності, осмислюють як процеси вибудовування ідеальних планів діяльності й комунікації, конструювання знаково-символічних, зокрема міфологічних систем, які опосередковують взаємодію людини з соціальною реальністю в ході інтеграції різних контекстів особистісного і соціокультурного досвіду.

У контексті наративного самопроєктування ми пропонуємо розглядати проєкт як сюжет майбутньої (можливої) історії. «Людина рефлексує власне минуле, сьогодні і майбутнє в формі оповідання, що завжди має привнесений ззовні сюжет. Саме сюжет оформлює, організує оповідання і заряджує його власною енергетикою. Його динаміка та перебіг стимулює, підхоплює, підганяє людину, а життєздійснення активізується» [16].

Згідно з підходами Ю. Лотмана, сюжет є потужним засобом осмислення життя. «Створюючи сюжетні тексти, людина навчилась розрізняти сюжети в житті й, таким чином, тлумачити це життя» [6]. Вперше проблемою класифікації сюжетів у IX ст. зацікавився Фотій, що склав «Міріобібліон» – перелік коротких описів здобутків давньогрецьких і візантійських авторів, включаючи літературу церковного, світського та історичного характеру. А за останні століття було здійснено чимало спроб виокремлення різних типологій сюжетів світової літератури. Найбільш резонансною критикою було відзначено концепцію Ж. Польті, згідно з якою будь-які драматичні здобутки базуються на одній із 36 сюжетних колізій [13]. Деякі автори виокремлюють ще більш короткі переліки «мандрівних» сюжетів. Так, класифікація К. Букера включає сім [21], Х. Борхеса – чотири базові сюжети [14].

Попри те, що Х. Борхес принципово спрощує проблему розуміння сюжетної типології, на думку О. Сапогової, його підходи є правильними стосовно того, що виокремлені ним сюжети вибудовуються навколо системотворних «сильних» точок людського життя та маркують для кожного наступного покоління часове поле життя ніби наперед, «про запас» [12]. Так, узагальнені епізоди, що виявляються у формах різного роду загальнокультурних бінарних опозицій, фіксуються в культурних текстах у вигляді узагальненого досвіду оволодіння життям, самоздійснень, самоконструювання, самопроєктування особистості.

Цей наративний комплекс містить тексти, що представляють собою широкий «репертуар» сюжетів, актуальних для всіх етапів культурно-історичного розвитку суспільства, соціальних умов, вікових груп тощо. Усі культури у своєму арсеналі мають «традиційний»

(«канонічний») перелік сюжетних текстів, який підлягає обов'язковій трансляції між поколіннями і фрагментарно є представленим у сучасних дискурсах через використання механізмів алюзії, асоціації та аналогії.

Власне різноманіття варіантів утілень різних сюжетів світової літератури сходить до гранично узагальнених моделей, що мають міфологічне коріння та фіксують ці «сильні» точки («сміслові згущення»), що є підґрунтям самої культури. Ці моделі не залежать від конкретики соціально-політичних та історичних чинників, не детермінуються системою причинно-наслідкових зв'язків. Такого роду наративи містять відповіді на запитання, які суб'єкт у своєму повсякденному житті, може і не задає (можливо, навіть ніколи не поставить), але ці запитання потенційно можуть поставати перед ним (адже перед іншими людьми вони колись уже поставали), і йому необхідно мати варіанти відповідей (набори ресурсів для пошуку відповідей) на них.

Очевидно, що ці базові сюжети («бродячі сюжети», «вічні типи», лейтмотиви, «вічні образи» тощо) можуть мати надзвичайно важливе значення для людини під час розв'язання «завдань на “Я-потенційне”», які вона ставить перед собою в процесі самопроєктування, коли особистість виводить себе за межі наявного смислового поля, породжуючи можливість своєї внутрішньої трансформації.

На відміну від традиційного проєктування, процес самопроєктування не може припускати наявності наперед заданого жорстко зафіксованого образу результату, і тексти, що породжуються особистістю під час наративного проєктування, певною мірою, є творами «нон-фініто», «можливими сюжетами». Так, на думку Ю. Швалба, «не випадково справжній Витвір має Задум, але не має Кінця – він або існує шляхом постійного становлення, або вмирає» [19].

У руслі зазначеної проблеми важливим світоглядним висновком синергетики є теза про те, що як у людства загалом, так і у кожній окремій людині існує безліч доль. Синергетика проголошує відкритість майбутнього, множинність перспектив, здатність світу творити інновації, зумовлені тим, що випадковість, внутрішня спонтанність, «нічим не детерміноване відхилення» ніколи не можуть бути усунуті, тому що є самою основою буття: народження нового можливе лише у світі, наповненому випадковостями.

Передусім у людини є мрії, задуми, плани – це передбачуване й бажане майбутнє. Усвідомлення множинності варіантів розвитку, наявності альтернатив безпосередньо пов'язане з усвідомленням можливостей особистості в процесі самопроєктування. Так, на думку І. Валлерстайна, «ми були б мудрішими, якби формулювали наші цілі у світлі постійної невизначеності та розглядали цю невизначеність не як наше лихо і тимчасову сліпоту, а як приголомшливу можливість для уяви, творчості, пошуку. Множинність стає не потуранням для слабкого або неука, а рогом достатку зробити світ краще» [2].

У певному контексті, дискурсивне самопроєктування можна інтерпретувати як імовірнісний процес.

У процесі самопроекування особистості завдання зводиться не до утилізації, а до потенціонування, множення смислових можливостей особистості. Твір зароджується і розбудовується не стільки в результаті послідовних актуалізацій початкового задуму, скільки в процесі множення задумів, їхніх поєднань, сполучень, переплетень, взаємних проникнень у одному тексті. У результаті він набуває багатшаровості, багатомірності і багатосмисловості, призводячи всі знаки в стан «найбільшої значущості» (М. Епштейн).

Отже, самопроекування ми визначаємо як подолання людиною «самої себе як фактичної даності»; спрямованість у простір можливого; дії в «зазорах триваючого досвіду» (В. Зінченко, М. Мамардашвілі); у точках розривів детермінованості буття особистості. Лише за умови особистісної відкритості, завдяки виходам за межі повсякденного досвіду людина може набути принципово новий досвід. Так, у її смислово-просторі починає зароджуватися «Я-потенційне», якого ще немає, але яке вже є можливим, вибудовування нових смислових контекстів, створення особистісних смислів, ідеальних особистісних проєктів і розроблення життєвих стратегій, що відкриває шляхи для конструювання нових ідентичностей, нових горизонтів розвитку.

Інтерес становить теза про кінцеву причинність, на перший погляд, парадоксальне твердження про вплив майбутнього на сьогодні, що сформулювалося в межах інформаційно-синергетичного підходу. Дійсно, людина постійно зустрічається з прообразом майбутнього в можливостях, які доступні їй у актуальному стані. На думку М. Епштейна, важливою, але недостатньо розробленою проблемою теорії можливого є проблема «можливих світів» особистості та їхнього співвіднесення з реальністю. «Можливий світ» охоплює весь комплекс можливостей, що несуперечливо утворюють єдине ціле, не виключаючи можливостей один одного [20].

Можливість виявляє принципово більший вплив на вчинки та стан людини, ніж актуальна реальність. Згідно з поглядами Г. Тульчинського, особистість є можливістю самої себе, вона не вичерпується жодними варіантами самореалізації. Більше того, кожна така самореалізація, на думку автора, навіть ірреалізує «Я», спрямовуючи особистість до безодні можливостей [18].

Отже, у межах психолого-герменевтичного підходу, здатність особистості до самопроекування визначається її спроможністю інтерпретувати та осмислювати життєвий та особистий досвід, що здійснюється за допомогою занурення в соціокультурний дискурсивний простір та створення власного смислового поля. Розуміння й інтерпретація соціокультурного та власного досвіду сприяють формуванню особистості як дискурсивного суб'єкта, що стає важливою умовою його особистісного зростання та продуктивного самоздійснення.

Застосування психолого-герменевтичного (зокрема нарративного підходу до дослідження проблеми самопроекування особистості), визначення сутності цього складного багатомірного процесу та його змістовних характеристик показало, що зазначений підхід

має потужний потенціал щодо розв'язання проблем осмислення та конструювання особистістю історії власного життя, вибудовування особистісного проєкту та його втілення в різні сфери і контексти власної життєдіяльності. Перспективи подальшого дослідження цієї проблеми ми пов'язуємо з розробленням дискурсивних технологій самопроекування особистості, оволодіння якими може стати важливим життєтворчим ресурсом у процесі становлення зрілої особистості в сучасному непередбачуваному мінливому світі.

Використані літературні джерела

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс [текст] / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Совет. энциклопедия, 1990. – С. 136–137.
2. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: социология XXI века [текст] / И. Валлерстайн; пер. с англ.; под ред. Б. Л. Иноземцева. – М. : Логос, 2003. – 368 с.
3. Знаков В. В. Тезаурусное и нарративное понимание событий как проблема психологии человеческого бытия [текст] / В. В. Знаков // Методология и история психологии. Психология человеческого бытия. – 2010. – Т. 5. – Вып. 3. – С. 105–119.
4. Князева Е. Н. Одиссея научного разума. Синергетическое видение научного прогресса [текст] / Е. Н. Князева. – М. : ИНФРА, 1995. – 228 с.
5. Леонтьев Д. А. Мироззрение и бытие-в-мире как основания регуляции [текст] / Д. А. Леонтьев // Экзистенциальная традиция: философия, психология, психотерапия. – 2008. – № 2 (13). – С. 72–77.
6. Лотман Ю. М. Избранные статьи [текст] / Ю. М. Лотман. – Т. 1. – Статьи по семиотике и типологии культуры. – Таллинн : Изд-во Тартус. ун-та, 1992. – 497 с.
7. Лукьянова Н. А. Миф и утопия: две стороны мечты / Н. А. Лукьянова, О. Ю. Максименко, И. В. Мелик-Гайказян // Философия образования. – 2003. – № 6. – С. 124–129.
8. Лукьянова Н. А. Миф прошлого – мечта о будущем [текст] / Н. А. Лукьянова // Бренное и вечное: образы мифа в пространствах современного мира : материалы Всерос. науч. конф., посвященной 10-летию философского факультета Новгородского гос. ун-та имени Ярослава Мудрого (28–29 сентября 2004 г.). – Великий Новгород : НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2004. – С. 18–22.
9. Проблемы психологической герменевтики [текст] / под ред. Н. В. Чепелевой. – Киев : Изд-во Нац. пед. ун-та им. Н. П. Драгоманова, 2009. – 382 с.
10. Самопроекування особистості у дискурсивному просторі : монографія [Електронний ресурс] / Н. В. Чепелева, М. Л. Смульсон, О. В. Зазимко, С. Ю. Гуцол [та ін.] ; за ред. Н. В. Чепелевої. – Київ : Педагогічна думка, 2016. – 232 с. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/704560/>. – Назва з екрана.
11. Сапогова Е. Е. Жизнь и судьба: построение индивидуальной мифологии, самопроектирование и субкультура личности [текст] / Е. Е. Сапогова // Известия ТулГУ. – 2003. – Вып. 3. – С. 195–214. – (Серия: «Психология»).
12. Сапогова Е. Е. «Римейки жизни»: конструирование автобиографического автонарратива [текст] /

Е. Е. Сапогова // Известия ТулГУ. – 2005. – Вып. 5. – Ч. I. – С. 200–228. – (Серия: «Психология»).

13. Сериков А. Е. Типичные сюжетные схемы в повествованиях и в жизни [текст] / А. Е. Сериков // Вестник Самарской Гуманитарной академии. – 2009. – № 2 (6). – С. 60–84. – (Серия: «Философия. Филология»).

14. Славутин Е. И. К вопросу о профетической структуре художественного текста [текст] / Е. И. Славутин, В. И. Пимонов // Вестник Литературного института им. А. М. Горького. – 2013. – № 1. – С. 37–44.

15. Смутьсон М. Л. Місце самопроектвання у проектній парадигмі [текст] / М. Л. Смутьсон // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – Т. II : Психологічна герменевтика. – Вип. 8. – С. 16–29.

16. Титаренко Т. М. Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодерної [текст] : монографія / Т. М. Титаренко, О. М. Кочубейник, К. О. Черемних ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Київ : Міленіум, 2014. – 206 с.

17. Тузова Т. М. Специфика философской рефлексии [текст] / Т. М. Тузова. – Минск : Право и экономика, 2001. – 261 с.

18. Тульчинский Г. Л. Личность как проект и бренд [текст] / Г. Л. Тульчинский // Наука телевидения. – 2011. – Вып. 8. – С. 250–265.

19. Швалб Ю. М. Психологические модели целеполагания [текст] / Ю. М. Швалб. – Киев : СТИЛОС, 1997. – 236 с.

20. Эпштейн М. Н. Философия возможного [текст] / М. Н. Эпштейн. – СПб. : Алетейя, 2001. – 334 с. – (Серия «Тела мысли»).

21. Booker Ch. The Seven Basic Plots [Text] : Why We Tell Stories / Ch. Booker. – NY : Continuum, 2005. – 728 p.

Bibliography

1. Arutiunova N. D. Dyskurs [tekst] / N. D. Arutiunova // Linyvystycheskyi entsyklopedycheskyi slovar. – M. : Sovet. entsyklopedyia, 1990. – S. 136–137.

2. Vallerstain Y. Konets znakomoho myra: sotsyohyia XXI veka [tekst] / Y. Vallerstain; per. s anhl.; pod red. B. L. Ynozemtseva. – M. : Lohos, 2003. – 368 s.

3. Znakov V. V. Tezaurusnoe y narratyvnoe ponymanye sobytyi kak problema psykholohyy chelovecheskoho bytyia [tekst] / V. V. Znakov // Metodohyia y ystoriia psykholohyy. Psykholohyia chelovecheskoho bytyia. – 2010. – T. 5. – Vyp. 3. – S. 105–119.

4. Kniazeva E. N. Odyseia nauchnoho razuma. Synerhetycheskoe vydenye nauchnoho prohressa [tekst] / E. N. Kniazeva. – M. : YFRAN, 1995. – 228 s.

5. Leontev D. A. Myrovozzrenye y bytye-v-myre kak osnovanyia rehulyatsyy [tekst] / D. A. Leontev // Ekzystentsyalnaia tradytsyia: fylosofyya, psykholohyia, psykhoterapyia. – 2008. – № 2 (13). – S. 72–77.

6. Lotman Yu. M. Yzbrannyye staty [tekst] / Yu. M. Lotman. – T. 1. – Staty po semyotyke y typolohyy kultury. – Tallynn : Yzd-vo Tartus. un-ta, 1992. – 497 s.

7. Lukianova N. A. Myf y utopyia: dve storony mechy / N. A. Lukianova, O. Yu. Maksymenko, Y. V. Melyk-Haikazian // Fylosofyya obrazovanyia. – 2003. – № 6. – S. 124–129.

8. Lukianova N. A. Myf proshloho – mechta o budushchem [tekst] / N. A. Lukianova // Brennoe y vechnoe: obrazy myfa v prostranstvakh sovremennoho myra : materyaly Vseros. nauch. konf., posviashchennoi 10-letyiu fylosofskoho fakulteta Novhorodskoho hos. un-ta ymeny Yaroslava Mudroho (28–29 sentiabria 2004 h.). – Velykyi Novhorod : NovHU ym. Yaroslava Mudroho, 2004. – S. 18–22.

9. Problemy psykholohycheskoi hermenevtyky [tekst] / pod red. N. V. Chepelevoi. – Kyev : Yzd-vo Nats. ped. un-ta ym. N. P. Drahomanova, 2009. – 382 s.

10. Samoproektuvannia osobystosti u dyskursyv-nomu prostori : monohrafiia [Elektronnyi resurs] / N. V. Chepelieva, M. L. Smulson, O. V. Zazymko, S. Yu. Hutsol [ta in.]; za red. N. V. Chepelievoi. – Kyiv : Pedahohichna dumka, 2016. – 232 s. – Rezhym dostupu: <http://lib.iitta.gov.ua/704560/>. – Nazva z ekrana.

11. Sapohova E. E. Zhyzn y sudba: postroenye yndyvidualnoi myfolohyy, samoproektyrovanye y subkultura lychnosti [tekst] / E. E. Sapohova // Yzvestyia TulHU. – 2003. – Vyp. 3. – S. 195–214. – (Seryia: «Psykhohyia»).

12. Sapohova E. E. «Rymeiky zhyzny»: konstruyrovanye avtobyohrafycheskoho avtonarratyva [tekst] / E. E. Sapohova // Yzvestyia TulHU. – 2005. – Vyp. 5. – Ch. I. – S. 200–228. – (Seryia: «Psykhohyia»).

13. Serykov A. E. Typychnye siuzhetnye skhemy y povestvovaniyakh y v zhyzny [tekst] / A. E. Serykov // Vestnyk Samarskoi Humanytarnoi akademyy. – 2009. – № 2 (6). – С. 60–84. – (Seryia: «Fylosofyya. Fyloohyia»).

14. Slavutyn E. Y. K voprosu o profetycheskoi strukture khudozhestvennoho teksta [tekst] / E. Y. Slavutyn, V. Y. Pymonov // Vestnyk Lyteraturnoho ynstytuta ym. A. M. Horkoho. – 2013. – № 1. – S. 37–44.

15. Smulson M. L. Mistse samoproektuvannia u projektunii paradyhmi [tekst] / M. L. Smulson // Aktualni problemy psykholohii : zb. nauk. pr. In-tu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. – Zhytomyr : Vydavnytstvo ZhDU im. I. Franka, 2014. – T. II. Psykholohichna hermenevtyka. – Vyp. 8. – S. 16–29.

16. Tytarenko T. M. Psykholohichni praktyky konstruiuvannia zhyttia v umovakh postmodernoi [tekst] : monohrafiia / T. M. Tytarenko, O. M. Kochubeinyk, K. O. Cheremnykh ; Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy, Instytut sotsialnoi ta politychnoi psykholohii. – Kyiv : Milenium, 2014. – 206 s.

17. Tuzova T. M. Spetsyfyka fylosofskoi refleksyy [tekst] / T. M. Tuzova. – Mynsk : Pravo y ekonomyya, 2001. – 261 s.

18. Tulchynskiy H. L. Lychnost kak proekt y brend [tekst] / H. L. Tulchynskiy // Nauka televydenyia. – 2011. – Vyp. 8. – S. 250–265.

19. Shvalb Yu. M. Psykholohycheskye modely tselepolahanyia [tekst] / Yu. M. Shvalb. – Kyev : STYLOS, 1997. – 236 s.

20. Epshtein M. N. Fylosofyya vozmozhnoho [tekst] / M. N. Epshtein. – SPb. : Aleteiia, 2001. – 334 s. – (Seryia «Tela mysly»).

21. Booker Ch. The Seven Basic Plots [Text] : Why We Tell Stories / Ch. Booker. – NY : Continuum, 2005. – 728 p.